

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Економічна аналітика
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальна та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 Економіка

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні»

здобувача Заболотного Костянтина Євгеновича _____

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доц. Верба Д.В.

_____
(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

В.о. завідувача кафедри: д.е.н., проф. Кириленко В.І.

_____
(підпис)

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА
051 - ЕКОНОМІКА

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

М.К. Галабурда

(підпис)

20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

В.І. Кириленко

(підпис)

20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Заболотному Костянтину Євгеновичу

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "31" січня 2024 р. № 159-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах бази практики

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретико-методологічні основи дослідження трансформації сфери зайнятості
Розділ 2	Аналіз трансформації сфери зайнятості в Україні
Розділ 3	Прогнозування трансформацій сфери зайнятості в Україні за різними сценаріями розвитку
Об'єкт дослідження:	сфера зайнятості України

Предмет дослідження:	аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	огляд та аналіз теоретико-методологічних основ трансформації сфери зайнятості, аналіз трансформації сфери зайнятості, аналіз впливу економічних, соціальних та політичних чинників на трансформацію сфери зайнятості.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Визначити основні рушійні сили трансформації сфери зайнятості в контексті становлення постіндустріальної економіки.
У розділі 2	Розробити систему кількісних характеристик для оцінки витрат і вигід, породжуваних трансформацією національної сфери зайнятості та підходи до трактування їх динаміки
У розділі 3	Обґрунтувати пріоритетні завдання політики зайнятості в Україні

**Завдання підготував
науковий керівник**

_____

(підпис)

Д.В. Верба

« _____ » _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

_____

(підпис)

К.Є. Заболотний

« _____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 54 сторінок, 3 таблиці, 4 рисунків, список використаних джерел з 45 найменувань.

«Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні»

(назва кваліфікаційної бакалаврської роботи)

Об'єктом дослідження сфера зайнятості України.

Предметом дослідження аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – огляд та аналіз теоретико-методологічних основ трансформації сфери зайнятості, аналіз трансформації сфери зайнятості, аналіз впливу економічних, соціальних та політичних чинників на трансформацію сфери зайнятості.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- Проаналізувати сучасний стан ринку праці в Україні: Одним з перших і головних завдань дослідження є докладний аналіз поточного стану сфери зайнятості в Україні;
- Зробити компетентну оцінку рівня безробіття, структури зайнятості за галузями та регіонами, рівня заробітної плати та інших ключових показників;
- Наступним кроком і завданням є ідентифікація основних тенденцій та проблем, які впливають на трансформацію сфери зайнятості в Україні;
- Виконати прогнозування розвитку ринку праці за різними сценаріями: Дослідження передбачає розробку різних сценаріїв розвитку ринку праці в Україні на майбутнє. У моєму випадку включає 3 розроблені мною сценарії розвитку, а саме: оптимістичні, песимістичні та нейтральні сценарії, які розглядають різні фактори та їх вплив на зайнятість;
- Визначити основні рушійні сили трансформації сфери зайнятості в контексті становлення постіндустріальної економіки;
- Розробити систему кількісних характеристик для оцінки витрат і вигід, породжуваних трансформацією національної сфери зайнятості та підходи до трактування їх динаміки;
- Обґрунтувати пріоритетні завдання політики зайнятості в Україні;

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення дослідження полягає у створенні якісної основи для подальших системних теоретико-методологічних і прикладних досліджень у сфері зайнятості та тенденцій трансформації зайнятості населення на етапі економічної нестабільності та дисбалансу.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023-2024.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: сфера зайнятості, трансформація, динаміка безробіття, фактори впливу на сферу зайнятості, теоретичні засади трансформацій, шляхи стабілізації, прогнозування, стан сучасного ринку праці, повоєнна економіка, реалізації євроінтеграції, аналіз основних показників.

В і д г у к

про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету економіки та управління
освітньо-професійної програми « Економічна аналітика»

Заболотного К.Є.

на тему: Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні

1. Актуальність теми: Трансформації ринку праці й сфери зайнятості є одним з визначальних чинників формування національної моделі розвитку економіки України. Власне недоліки поточного стану вирішення стратегічних завдань українського суспільства щодо побудови інноваційної, людино центричної економіки, конкурентоспроможної на глобальному рівні та здатної генерувати високі доходи для переважної маси населення, пояснюються, значною мірою, саме характеристиками сфери зайнятості. Відповідно, розвиток аналітичного забезпечення регуляторної політики сфери зайнятості має критичне значення як для забезпечення стійкості української економіки в умовах повномасштабної війни, так і для її інтеграції до європейського економічного простору в процесі повоєнного відновлення.

2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи: автором здійснений самостійний та змістовний аналіз основних структурних, економічних та політичних факторів трансформації сфери зайнятості за роки незалежності України, виділено її важливі етапи, визначено критичні значення (характеристики динаміки) ключових показників, що дозволяють класифікувати певні структурні та інституціональні зрушення за їх відношенням до завдань розвитку сфери зайнятості України.

3. Наявність самостійних розробок автора: проведено сценарне прогнозування .

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: запропоновані автором підходи дозволяють застосувати процедури оцінювання і прогнозування наслідків адаптації сфери зайнятості до умов воєнного для визначення завдань політики доходів, критичних ризиків для рівня життя населення та обороноздатності країни

5. Наявність недоліків: відсутність використання формальних інструментів моделювання залежності цільових показників сфери зайнятості від масштабів та ефективності застосування важелів державного впливу й недостатня увага до ролі міжнародної підтримки для забезпечення стійкості рівня доходів від зайнятості в умовах воєнного стану.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: Кваліфікаційна бакалаврська робота Заболотного Костянтина Євгеновича на тему «Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні» допускається до захисту перед ЕК. Оцінка письмової частини кваліфікаційної роботи 54 бали.

Науковий керівник к.е.н., доцент Верба Д.В.

_____
(підпис) Верба Д.В.

04” червня 2024

“

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ.....	6
1.1. Теоретичні засади трансформації сфери зайнятості.....	6
1.2. Встановлення методологічних засад дослідження трансформації сфери зайнятості.....	11
1.3. Визначення факторів впливу на трансформацію сфери зайнятості.	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ....	24
2.1. Стан сучасного ринку праці в Україні: основні тенденції та проблеми.....	24
2.2. Аналіз впливу економічних, соціальних та політичних чинників на трансформацію сфери зайнятості в Україні.....	33
2.3. Динаміка безробіття та зайнятості в Україні: аналіз основних показників...	36
РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ ЗА РІЗНИМИ СЦЕНАРІЯМИ РОЗВИТКУ.	40
3.1. Перспективи розвитку національного ринку праці: багатоваріантний прогноз (оптимістичний, нейтральний, песимістичний).....	40
3.2. Шляхи стабілізації сфери праці та реалізації євроінтеграційних спрямувань у повоєнній економіці України	42
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний світ переживає період інтенсивних трансформацій у всіх сферах, але особливо актуальною стає проблема трансформації сфери зайнятості. У контексті глобальних змін у технологіях, економічній сфері та соціальних структурах, ринок праці стає однією з найбільш динамічних і непередбачуваних сфер сучасного життя. Україна, як і інші країни, стикається з рядом викликів, пов'язаних із трансформацією сфери зайнятості, що потребує глибокого аналізу та аналітичної оцінки.

Ринок праці, як ключовий елемент економічної системи, є предметом постійного аналізу та досліджень у зв'язку зі складними економічними, технологічними та соціальними змінами. Трансформація сфери зайнятості стає актуальною проблемою у контексті глобалізації, інтеграції у світову економіку та стрімкого розвитку інноваційних технологій.

Україна, як країна, що переживає складні періоди політичних та економічних трансформацій, особливо зацікавлена в аналізі динаміки зайнятості та її впливу на соціально-економічний розвиток. Враховуючи постійну нестабільність у політичній ситуації, економічній кон'юнктурі та технологічних змінах, детальне аналітичне оцінювання трансформації ринку праці в Україні стає необхідним завданням для розуміння сучасних викликів та пошуку оптимальних стратегій розвитку.

Актуальність дослідження полягає в тому, що воно дозволить науковцям та практикам краще розуміти складні процеси, що відбуваються на ринку праці України, та прогнозувати їхні наслідки. Засоби аналізу та оцінювання трансформації сфери зайнятості, такі як статистичні методи, економетричні моделі, а також концепції та теорії економічної та соціальної науки, використовуються для отримання об'єктивної картини ситуації.

Підсумовуючи, дослідження трансформації сфери зайнятості в Україні має стратегічне значення для розробки та впровадження ефективних політик у сфері зайнятості, що сприятимуть стабільному та сталому розвитку країни. Результати

цього дослідження можуть служити основою для прийняття рішень на рівні уряду, бізнес-середовища та громадськості з метою покращення якості життя та соціально-економічного розвитку України.

Завданнями випускної кваліфікаційної роботи є:

- Проаналізувати сучасний стан ринку праці в Україні: Одним з перших і головних завдань дослідження є докладний аналіз поточного стану сфери зайнятості в Україні;
- Зробити компетентну оцінку рівня безробіття, структури зайнятості за галузями та регіонами, рівня заробітної плати та інших ключових показників;
- Наступним кроком і завданням є ідентифікація основних тенденцій та проблем, які впливають на трансформацію сфери зайнятості в Україні;
- Виконати прогнозування розвитку ринку праці за різними сценаріями: Дослідження передбачає розробку різних сценаріїв розвитку ринку праці в Україні на майбутнє. У моєму випадку включає 3 розроблені мною сценарії розвитку, а саме: оптимістичні, песимістичні та нейтральні сценарії, які розглядають різні фактори та їх вплив на зайнятість;
- Визначити основні рушійні сили трансформації сфери зайнятості в контексті становлення постіндустріальної економіки;
- Розробити систему кількісних характеристик для оцінки витрат і вигід, породжуваних трансформацією національної сфери зайнятості та підходи до трактування їх динаміки;
- Обґрунтувати пріоритетні завдання політики зайнятості в Україні;

Об'єкт дослідження: сфера зайнятості України.

Предмет дослідження: Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні

Мета дослідження кваліфікаційної бакалаврської роботи: Проаналізувати діючий стан сфери зайнятості та спрогнозувати можливі майбутні трансформації сфери зайнятості в Україні на найближчі роки, розробивши 3 можливі (оптимістичний/нейтральний/песимістичний) сценарії розвитку України.

Інформаційна база дослідження: Дослідження базується на наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, статтях періодичних видань, первинної документації підприємства, реєстрах обліку, звітності, нормативно-правових актах, статистичних матеріалах Державної служби статистики України та інших джерелах.

Наукова новизна одержаних результатів: Принциповою особливістю виконаного дипломного дослідження є системний підхід до вивчення всієї сукупності соціально-економічних проблем зайнятості та ринку праці в Україні, що дозволило виявити закономірності їх розвитку та не тільки обґрунтувати основні напрями розвитку трансформації сфери зайнятості, а й проаналізувати та спрогнозувати її можливий розвиток за різними сценаріями в умовах війни та економічної нестабільності.

Практична значущість одержаних результатів дипломної роботи: Практичне значення дослідження полягає у створенні якісної основи для подальших системних теоретико-методологічних і прикладних досліджень у сфері зайнятості та тенденцій трансформації зайнятості населення на етапі економічної нестабільності та дисбалансу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ

1.1. Теоретичні засади трансформації сфери зайнятості

Першочергово мені хотілося би визначити тлумачення основного терміну, який лежить в основі теми моєї дипломної роботи, що саме являє собою саме поняття «зайнятість». Та для більш наглядного розуміння, я розробив таблицю (табл. 1.1), де трактують поняття «зайнятість» в різних концепціях економічної думки.

Таблиця 1.1 – Трагування зайнятості в основних концепціях світової економічної думки

Поняття зайнятості	Зміст трансформацій зайнятості	Автори концепції
Зайнятість – спільна соціальна діяльність, яка детермінована системою цінностей соціумів, в яких по-різному представлені спільні та індивідуальні чесноти, рівень довіри	Розширення зайнятості посередництвом включення все більш різноманітних видів діяльності, в тому рахунку несплачених	Концепція соціальної трудової зайнятості М.Вебер, П.Друкер, Е.Дюркгейм, Е.Тофлер, Ф.Фукуяма
Зайнятість як соціально-трудова діяльність, яка виступає життєвою потребою індивіда з позицій його саморозвитку	Трансформація сфери зайнятості в соціально-економічну сферу розвитку людини	А.Сен, Махбб уль-Хак

<p>Зайнятість представляє собою відносини, детерміновані інститутом контракту, стандартами професійної підготовки, оплати праці, соціального захисту, трудової поведінки</p>	<p>Урізноманітнення вимог до норм поведінки в сфері зайнятості підвищення якості ринкових інститутів</p>	<p>Інституціонально-соціологічна парадигма зайнятості Т.Веблен, Дж.Гелбрейт, Р.Коуз, Р. Торвік, Л.Ульман, О.Уільямсон Теорія контракту Теорія «соціальних всесвітів» Л.Болтянски,Л.Тевено, О.Фаворо Альтруїстичні концепції: Ф. Шаньяль, Ж-Л. Лавіль, К. Поланьї,</p>
<p>Зайнятість як соціальна взаємодія роботодавців, робітників, виявлення можливостей адаптації економічної системи та індивіда</p>	<p>Розширення просторових та часових меж зайнятості Зайнятість, яка втрачає формальну ознаку участі в суспільному виробництві</p>	<p>Інноваційна парадигма зайнятості Д.Ньюмарк, Д.Рід, Л.Санкова Концепції гнучкої зайнятості К. Бенер, Б. Барчел, К. Вейс, Л. Даус, А. Гудсвард, М. Озакі Г. Стендінг Концепція захищеної гнучкості (flexicurity). Ф. Трос,. Т. Вілхаген</p>
<p>Тракування зайнятості згідно з принципами розселення, динаміки та структури інтересів, зміни умов життя, динаміки соціального та духовного змісту життя працівника, бюджету трудового часу</p>	<p>Трансформації зайнятості згідно вимог бюджету життєвого часу</p>	<p>Концепції формування «трудоного способу життя» Г.Осіпов Концепції «збагачення праці» Ф.Герцберг</p>

Джерело: розроблено автором на основі [1]

В сучасних умовах трансформаційної економіки особливої уваги набуває проблема зайнятості населення України, створення ринку праці та запобігання безробіттю. Ринок праці займає одне з головних місць серед інших ринків. Ринкова ситуація виникає під впливом економічної кон'юнктури, характеру

управління та структурних змін, технічного та організаційного рівня підприємства, кількісного та якісного балансу засобів виробництва та робочої сили.

Хотілося б сказати, що в умовах розвитку економічних відносин та інтеграції України у світове співтовариство проблема формування та використання трудового потенціалу набуває особливого значення, оскільки відображає стан суспільства, галузі, території, підприємств, їх життєздатність тощо. Вони склалися внаслідок розвитку виробництва та системи соціально-трудова відносин. Без реалізації потенціалу трудових ресурсів практично неможливо забезпечити ефективне використання технічних, фінансових та інформаційних ресурсів. Це вказує на те, що сьогодні надзвичайно актуальними є вирішення питань пов'язаних із формуванням етапів дослідження, об'єктивною оцінкою та аналізом ефективності використання трудового потенціалу з метою виявлення та врахування його наявних і потенційних можливостей сьогодні є надзвичайно актуальним.

Якщо ж казати про постановлення основного завдання у цьому теоретичному розділі моєї роботи, хотілося б сказати, що у зв'язку з розмаїттям позицій у дослідженні питання зайнятості, що перш за все впливає з цілей його аналізу переді мною впливає необхідність визначення в теоретичному відношенні базової проблеми, що містяться в змісті цієї категорії, представити їх як набір взаємопов'язаних понять і тлумачень, що дозволяє розширити можливості на її основі аналізувати дійсність.

Зайнятість як діяльність можна визначити з точки зору таких ознак: 1) як сукупність дій; 2) виконання розподілу праці (професіоналізм); 3) задоволення через посередництво матеріальних і нематеріальних потреб людини; 4) стадійний характер, дискретність. Економічні відносини як сфера суспільних відносин окреслюють діяльність з точки зору реалізації певних соціально-економічних благ і цілей.

Особливість економічних відносин зайнятості полягає в предметно-матеріальному прояві, який репрезентує форми цілісності, упорядкованості,

системності та соціальної спрямованості. Загально-соціальною характеристикою економічних трудових правовідносин є суб'єктність, тобто наявність певного носія відносин, який створює, реалізує, підтримує і регулює їх, психологічно «забарвлює» трудові відносини і доповнює їх суб'єктивним елементом: мотивацією, метою, емоціями, оцінками, почуттями тощо. Завдяки суб'єктивності трудові відносини також існують як відношення до відношення. Вони обов'язково оцінюються суб'єктом в певній системі цінностей - корисність (матеріальна і нематеріальна), соціальна справедливість. Ступінь персоніфікації та деперсоналізації залежить від того, які характеристики, в тому числі інтелектуальні, пов'язані з трудовими відносинами. Як і будь-яких відносин, складовою виробничих відносин є відносини з об'єктом - у взаємодії з яким реалізуються відносини і який визначає суспільну форму економічних відносин: співробітництво, партнерство, конкуренція і т.д.

Характеристики зайнятості, які водночас виступають як характеристика економічних відносин і діяльності, можна розглядати в даному контексті як дві модальності зайнятості, які не суперечать одна одній, однак, залежно від обставин, цілі аналізу можуть по черзі виходять на перший план в аналізі, глибше характеризують природу явища зайнятості [1].

Сучасний ринок праці характеризується високою адаптивністю, але часто це досягається ігноруванням вимог трудового законодавства та договорів та погіршенням становища найманих працівників, що вимагає визначення меж сучасної зайнятості.

Як провідний чинник економічного розвитку будь якого підприємства чи якщо казати про макрорівень, то й розвитку країни, то людина бере участь у виробництві з використанням всіх своїх здібностей. У сучасних умовах, коли відбувається інтелектуалізація і гуманізація виробництва, економічними ресурсами праці є не тільки чисто трудові навички (кваліфікація, виробничі навички, досвід), а й інтелектуальні, гуманітарні цінності та особистісні якості [2].

У сфері зайнятості відбуваються складні соціальні взаємодії між усіма суб'єктами, об'єктом яких є потреби суб'єктів у сфері зайнятості, зокрема потреба бути працевлаштованим.

Зайнятість населення має ознаки потенціалу, який за умови використання здатний вирішувати різноманітні проблеми повсякденного життя, що відображає зростання людських можливостей та бажання їх реалізувати. При визначенні зайнятості як потенціалу вона, як і будь-який потенціал, має межі та обмеження як у темпах, так і в напрямку економічного розвитку, які представлені характеристиками та якісним рівнем кадрової бази (людських ресурсів). Розвиток людських ресурсів потребує відстрочених інвестицій для здійснення змін для забезпечення розвитку економіки. Інтелектуальний капітал, як і зайнятість, генетично пов'язаний з концепцією людського потенціалу. Людський потенціал, який реалізується у сфері зайнятості, забезпечує підприємцям отримання прибутку, тимчасовим працівникам — заробітну плату, іншим групам населення — соціальні виплати, тим самим задовольняючи весь спектр соціальних потреб. Використаний, реалізований людський потенціал приймає форму капіталу. Його продуктивна роль полягає у забезпеченні відтворювальної здатності матеріальної і соціальної основи життя людей і створенні умов для нагромадження інтелектуального капіталу, який має ряд властивостей, що характеризують розвиток людини [3].

Перед економічною наукою стоїть завдання поєднання зайнятості та людського розвитку, яке можна сформулювати як завдання забезпечення зайнятості на основі розширення можливостей вибору людини у сфері зайнятості та вибору мети та способу життя, яким людина віддає перевагу, створення нових економічно ефективних робочих місць

Таке розширення меж аналізу створює основу для розгляду зайнятості населення як категорії, навколо якої можна окреслити відповідну сферу.

Підбиваючи невеличкі висновки стосовно мною написаного хочеться сказати, що дослідження можливостей включення понять зайнятості в дослідження інтелектуального капіталу дозволило визначити наступне

трактування етапів зайнятості: підготовчий етап зайнятості, де визначальним для кількісних параметрів зайнятості є природний рух; населення та за якісними характеристиками - громадський рух; ринкова (інклюзивна) фаза зайнятості, на якій відбувається розподіл і перерозподіл робочої сили відповідно до наявних робочих місць у розрізі галузей економіки, професій, кваліфікації, включення робочої сили у сферу зайнятості; фаза продуктивної зайнятості – безпосередній зв'язок робочої сили з робочими місцями, реалізація як фізичної, так і розумової працездатності людини.

1.2. Встановлення методологічних засад дослідження трансформації сфери зайнятості

Як я вже казав у попередньому розділі сфера зайнятості є основою будь-якого суспільного розвитку, неодмінною ознакою економічної діяльності та виробництва необхідних благ і послуги, простір для реалізації трудового та творчого потенціалу населення, джерело їх трудових доходів, що є економічною основою добробуту працівників. Рівень зайнятості працездатного населення характеризує рівень економічного розвитку країни та ефективність її соціально-економічної політики. В наш час проблема працевлаштування – одна з найгостріших з багатьох інших, оскільки сьогодні у більшості країн світу безробіття погіршує добробут населення й виникає соціальна напруга.

Хочеться відмітити, що кризовий стан української економіки звужує сфери зайнятості, призводить до зростання безробіття та зниження рівня життя населення. Збільшити зайнятість населення, розвиток ринку праці, покращення його якісних параметрів і тим самим забезпечення економічного зростання в Україні дасть можливість впоратись з кризою. Ця ідея стала ключовим елементом міжнародних документів, що стосуються забезпечення сталого розвитку, які були створені ще після кризи 14-го року.

Переходячи до суті питання можна сказати, що динамічний характер сучасного ринку праці та сфери зайнятості загалом обумовлює постійні трансформації, які потребують ретельного вивчення. Зростання ролі технологічного прогресу, глобалізації та нових економічних моделей робить дослідження змін у сфері зайнятості вельми актуальним завданням.

Для отримання ґрунтовного розуміння цих змін науковці використовують широкий спектр інструментів та методів, які можна поділити на дві основні категорії: кількісні та якісні.

Про кількісні методи загалом можна сказати, що вони ґрунтуються на зборі та аналізі статистичних даних. До таких методів я можу віднести:

- Дані про зайнятість, що публікуються державними органами статистики, такими як Державна служба статистики України. Ці дані містять інформацію про рівень зайнятості, безробіття, структуру робочої сили за віком, статтю, освітою, галуззю зайнятості тощо.
- Опитування домогосподарств, такі як Дослідження робочої сили, яке проводить Державна служба статистики України. Ці опитування дозволяють отримати інформацію про соціально-демографічні характеристики респондентів, їхню трудову активність, освіту, навички, умови праці тощо.
- Адміністративні дані, такі як записи про реєстрацію безробітних. Ці дані дають можливість відстежувати динаміку безробіття, його структуру за тривалістю, причинами втрати роботи тощо.
- Економетричні моделі, які використовуються для вивчення впливу різних факторів на зайнятість. Наприклад, можна дослідити вплив технологічного прогресу, глобалізації, політики уряду на рівень зайнятості, динаміку заробітної плати тощо.
- Аналіз даних, який застосовується для виявлення закономірностей та тенденцій, пов'язаних із зайнятістю, на основі великих масивів даних. Це

дозволяє досліджувати складні взаємозв'язки між різними факторами, що впливають на ринок праці.

Якщо ж казати про іншу виділену мною категорію, а саме якісні методи, то вони передбачають збирання та аналіз нечислових даних. До них я відніс:

- Інтерв'ю з працівниками, роботодавцями, політиками та іншими стейкхолдерами ринку праці. Це дозволяє отримати глибинне розуміння їхніх думок, досвіду та очікувань щодо змін у сфері зайнятості.
- Фокус-групи, які проводяться з невеликими групами людей для обговорення певної теми, пов'язаної із зайнятістю. Це дає можливість дослідити колективні погляди та дискусії щодо змін на ринку праці.
- Етнографічні дослідження, які передбачають спостереження та участь у повсякденному житті людей, що дозволяє дослідникам краще зрозуміти їхній досвід роботи, взаємодію з роботодавцями та колегами, а також вплив змін на їхнє життя.
- Аналіз документів, таких як звіти, політичні документи, статті в ЗМІ тощо. Це дає можливість дослідити офіційні позиції, стратегії та програми, спрямовані на вирішення проблем зайнятості.

В той же час існують змішані методи, що поєднують кількісні та якісні методи дослідження, дозволяючи отримати більш комплексне та багатогранне розуміння змін у сфері зайнятості.

Вибір конкретних інструментів та методів дослідження залежить від конкретного дослідницького питання, яке вивчається. Так наприклад дослідник може використовувати дані про зайнятість та економетричні моделі, щоб вивчити вплив автоматизації на ринок праці. Також це можна використати задля проведення інтерв'ю з працівниками, які втратили роботу через автоматизацію або якийсь інший фактор, щоб зрозуміти їхній досвід та те, як вони справляються зі змінами. Або якийсь інший дослідник може здійснити етнографічне дослідження компанії, яка впроваджує нові технології, щоб побачити, як ці технології впливають на роботу працівників.

Також дуже важливо зазначити, що дослідження змін у сфері зайнятості є складним та особливо динамічним завданням. Нові технології, політики та економічні умови постійно створюють нові виклики та можливості для працівників. Тому дослідникам необхідно використовувати різноманітні інструменти та методи, щоб отримати повне розуміння цих змін та виробляти практичні рекомендації щодо їх подолання.

Якщо ж казати на прикладі України, то в Україні дослідження змін у сфері зайнятості проводяться низкою наукових установ, таких як:

- Інститут економіки та соціології НАН України
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
- Львівський національний університет імені Івана Франка

Також не слід забувати, що ми живемо у 21-му сторіччі й наука про зайнятість постійно розвивається, адже ринок праці як я вже казав є особливо динамічною системою, що швидко реагує на зміни. Тому дослідникам необхідно не лише використовувати традиційні інструменти та методи, а й пристосовуватися та застосовувати новітні підходи для отримання актуальних знань.

До найновітніших методів аналізу та дослідження трансформації сфери зайнятості я можу віднести:

- Вігпостає Data та аналітика: Використання великих масивів даних з різних джерел (транзакції, соціальні мережі, дані датчиків тощо) дозволить отримати глибше розуміння тенденцій на ринку праці, виявити нові закономірності та спрогнозувати майбутні зміни.
- Штучний інтелект та машинне навчання: Застосування цих технологій дозволить автоматизувати рутинні завдання дослідників, аналізувати

великі обсяги даних швидше та ефективніше, а також розробляти більш складні моделі для прогнозування змін на ринку праці.

- **Онлайн-опитування та експерименти:** Розвиток онлайн-платформ дозволяє проводити опитування та експерименти з великою кількістю респондентів за короткий проміжок часу та з меншими витратами. Це відкриває нові можливості для вивчення поведінки працівників та роботодавців на ринку праці.
- **Віртуальна та доповнена реальність:** Застосування цих технологій дозволить створювати симуляції робочих місць та навчальних середовищ, що сприятиме підвищенню ефективності професійної орієнтації, навчання та перепідготовки кадрів.

Розвиток нових методів дослідження спонукає і потребує відповідних змін у підготовці фахівців з дослідження ринку праці. Вони повинні володіти не лише знаннями статистики та економіки, а й мати навички роботи з великими даними, програмування, аналізу соціальних мереж та використання новітніх технологій.

Також хотів би відмітити, що після проведення пошуку та аналізу наукових джерел стосовно теми, хотів би сказати, що одна із найдосконаліших методологій дослідження постіндустріальної трансформації ринку праці та зайнятості представлено в науковій праці відомого іспанського дослідника Мануела Кастельса «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура». Відставання України від розвинених країн за рівнем технологічного розвитку підкреслює доцільність використання методу Кастельса для аналізу трансформацій національного ринку праці та інших європейських країн, щоб з'ясувати, чи рухаємося ми до переважаючих структурних перетворень промислово розвинутих країн. . Доцільно буде використати такі науково-прикладні принципи методології Кастельса: ідентифікація таких галузей зайнятості, як сільське господарство, промисловість і сфера послуг, і аналіз співвідношення частки зайнятих у них; Вивчення динаміки та структури зайнятості у сфері послуг за чотирма групами – виробничі послуги, розподіл, соціально-побутові послуги [6].

На завершення, я зазначу, що дослідження змін у сфері зайнятості є важливим інструментом для розуміння та реагування на виклики сучасного ринку праці. Застосування різноманітних інструментів та методів, а також розвиток міжнародного співробітництва дозволять розробляти ефективні політики та програми, спрямовані на забезпечення зайнятості населення, підвищення якості робочих місць та сприяння сталому розвитку економіки.

1.3 Визначення факторів впливу на трансформацію сфери зайнятості.

Функціонування ринку праці та його окремих сегментів залежить від дії багатьох взаємопов'язаних факторів. В умовах інноваційного розвитку економіки процес формування ефективної зайнятості доцільно розглядати як багатофакторне явище, в якому спектр активних детермінант у певний період часу є унікальним і може змінюватися.

Вагомий внесок у дослідження факторів, що впливають на систему зайнятості в Україні зробили відомі вітчизняні вчені – М. Гуць [9], О. Грішнова [10], Л. Ільч [11], А. Колот [13], Е. Лібанова [14], Л. Лісогор [15], І. Петрова [16], С. Тютюнникова [17] та інші.

Функціонування ринку праці та його окремих сегментів залежить від дії багатьох взаємопов'язаних факторів. На думку М. Гуца до природних факторів формування ефективної зайнятості населення належать кліматичні чинники, територіальне розташування та демографічні фактори – природний рух населення, його міграція та статеві-віковий склад. До факторів виробництва відносять технологію виробництва, його спеціалізацію, матеріально-технічне забезпечення. До психологічних факторів відносять бажання працівників працювати, їх ставлення до роботи та дисциплінованість керівників. До організаційних чинників формування зайнятості належать розвиток форм власності та господарювання, організація та управління виробництвом. До соціально-економічних факторів належать соціально-трудова відносинами,

мотивація та продуктивність праці, рівень професійної кваліфікації, освіта, трудові навички, досвід роботи та економічна ситуація на виробництві. До нормативно-правових чинників відносяться вік, трудові та пенсійні характеристики, рівень мінімальної заробітної плати [9, с. 15].

На макрорівні на попит (сукупний попит) на послуги праці впливає економічна ситуація, яка характеризує економічну ситуацію. Коли економіка знаходиться на підйомі, попит на робочу силу зростає і досягає високого рівня. Коли економіка перебуває в кризі, попит на робочу силу низький. Ця залежність попиту значною мірою визначається попитом на товари та послуги, які виробляються за допомогою фактора праці. Сприятлива економічна ситуація характеризується зростанням доходів економічних агентів і відповідним зростанням попиту на різноманітні товари, що потребує збільшення їх виробництва. За несприятливої економічної ситуації картина повністю зворотна – зменшуються доходи, зменшується попит на товари, відповідно зменшується попит на робочу силу, зростає безробіття та скорочується тривалість робочого часу працездатної частини населення.

Фактором попиту, який досліджував у спеціальній літературі А. Колот, є також можливість заміни праці капіталом. Висока технічна оснащеність виробництва, його механізація і автоматизація призводять до зниження потреби в робочій силі. Переважання ручної та немеханізованої праці в різних галузях економіки зумовлює високий попит на робочу силу. Проте вплив технічного прогресу на попит на ринку праці неясний. Це може призвести до зниження попиту на робочу силу в галузях, де виробництво механізоване та автоматизоване, але водночас збільшити попит на робочу силу в галузях, які виробляють та обслуговують нове обладнання [13].

На мою думку, ключовим фактором попиту є державна політика. Якщо це сприяє економічному зростанню, зростає попит на робочу силу. З іншого боку, політика дефляції обмежує попит на робочу силу. Вважаємо, що не менш важливим є стан соціального законодавства. Закони про скорочення робочого дня та обмеження звільнень допомагають підтримувати високий попит на

працівників. Оскільки попит залежить від рівня заробітної плати, закони, що обмежують заробітну плату до певного мінімуму, призводять до зменшення попиту на робочу силу, хоча це зниження компенсується підвищенням попиту працездатного населення на товари, які задовольняють попит, на який необхідно підтримувати високий рівень зайнятості.

Фактори, що впливають на попит на послуги праці на мезо- та мікрорівнях: рівень заробітної плати; продуктивність; попит на товари та послуги; вік працівника; заміна праці іншим фактором виробництва; кількість роботодавців; Розширення виробництва окремих компаній або галузей економіки [16] (рис. 1.1).

Фактори попиту на робочу силу тісно пов'язані з факторами пропозиції робочої сили на ринку праці. Зокрема, можна виділити такі групи факторів, які впливають на обсяг сукупної пропозиції: звичайно – чисельність працездатних громадян, динаміка їх чисельності, віковий та статевий склад; морально-психологічний – потреба в праці як засіб самовираження та розвитку людини; економічні – рівень життя в цілому, рівень доходів – наскільки вони дають змогу реалізувати потреби людини [15].

До зазначених факторів, на мою думку, слід додати: збільшення чисельності робочої сили; співвідношення зайнятих і безробітних, зайнятого і неактивного населення; Особливості пенсійного законодавства країни; Кадрова політика кожної компанії, яка залежить від пропозиції робочої сили вже зайнятих працівників; вплив профспілок на ринок праці.

До зовнішніх факторів, на мою думку, відносяться: структурна перебудова виробництва; зміна власника; Грошово-фінансова політика держави. До групи внутрішніх факторів, що впливають на пропозицію робочої сили, вважаємо за необхідне віднести: демографічну ситуацію в країні; Навчання, підготовка та перепідготовка кадрів, профорієнтація; Міграційні процеси в країні.

Дослідження їх сукупного впливу на розвиток ринку праці та відносин зайнятості дає змогу визначити зв'язок між ними та ситуацією на ринку праці. А

саме: зростання безробіття – зменшення інвестиційного та споживчого попиту – зменшення сукупного попиту – зменшення обсягів виробництва – подальше зростання безробіття; Криза виробництва – падіння продуктивності праці – посилення спаду виробництва; Безробіття - перерозподіл національного доходу на користь елітних класів - зростання бідності - зниження виробництва - подальше зростання безробіття; висока продуктивність праці – зростання добробуту – додатковий споживчий попит населення – додаткові нові потреби – зростання виробництва – зростання зайнятості; Неповна зайнятість – низька заробітна плата – низька продуктивність праці – зниження зайнятості.

На макрорівні, на мою думку, на пропозицію (загальну пропозицію) робочої сили впливають: соціальна структура населення, точніше, частка в ньому людей, які позбавлені власних засобів виробництва та засобів існування. Оскільки соціальна структура населення є мобільною, загальна пропозиція робочої сили також є мінливою. Наприклад, банкрутство дрібних виробників збільшує частку людей, які забезпечують постачання на ринку праці; демографічна структура населення, насамперед та, що визначає питому вагу людей працездатного віку та стану. Проте важливу роль відіграє також соціальне законодавство та стан системи охорони здоров'я. Тому заборона на роботу дітей, молоді, пенсіонерів і жінок у деяких галузях обмежує загальну пропозицію працівників. Подібним чином позначається і виплата допомоги окремим категоріям безробітних. Розвинута система охорони здоров'я сприяє збереженню працездатності населення навіть у зрілому віці та забезпечує збільшення кількості робочих рук. Співвідношення між рівнем заробітної плати та доходом від самозайнятості також є фактором пропозиції робочої сили. Високий рівень заробітної плати сприяє збільшенню пропозиції. Вищі доходи від індивідуальної

зайнятості та малого бізнесу обмежують загальну пропозицію працівників (рис. 1.1).

Рис. 1.1 – Фактори формування ефективного попиту на робочу силу

Джерело: розроблено автором на основі [9,12,15,16].

Факторами, що впливають на пропозицію робочої сили на мезо- та мікрорівнях, є кількість кваліфікованих працівників; умови праці (статус, престиж, соціальне забезпечення); рівень заробітної плати та умови праці на альтернативних робочих місцях; рівень життя працівника; зміна демографічної ситуації в країні; витрати, пов'язані зі зміною роботи; профспілкова діяльність;

державне регулювання ринку праці; фактор часу (рис. 1.2).

Характерним для України є те, що останнім часом спостерігається тенденція до зменшення частки працездатного населення, а на фоні безробіття – і частки працездатного населення. Проблема скорочення працездатного населення пов'язана з процесами депопуляції в Україні, середня тривалість життя в Україні на 10-15 років нижча, ніж у високорозвинених країнах. Водночас

спостерігається зменшення загальної кількості активного населення (рівень зайнятості у віковій групі 15-70 років становив 62,4% у 2020 році), що призводить до зменшення ринку пропозиції праці України.

Фактор, який одночасно впливає як на попит і заробітну плату на працю, так і на її пропозицію, певною мірою здатний забезпечити узгодженість попиту та пропозиції робочої сили в умовах інноваційного розвитку економіки.

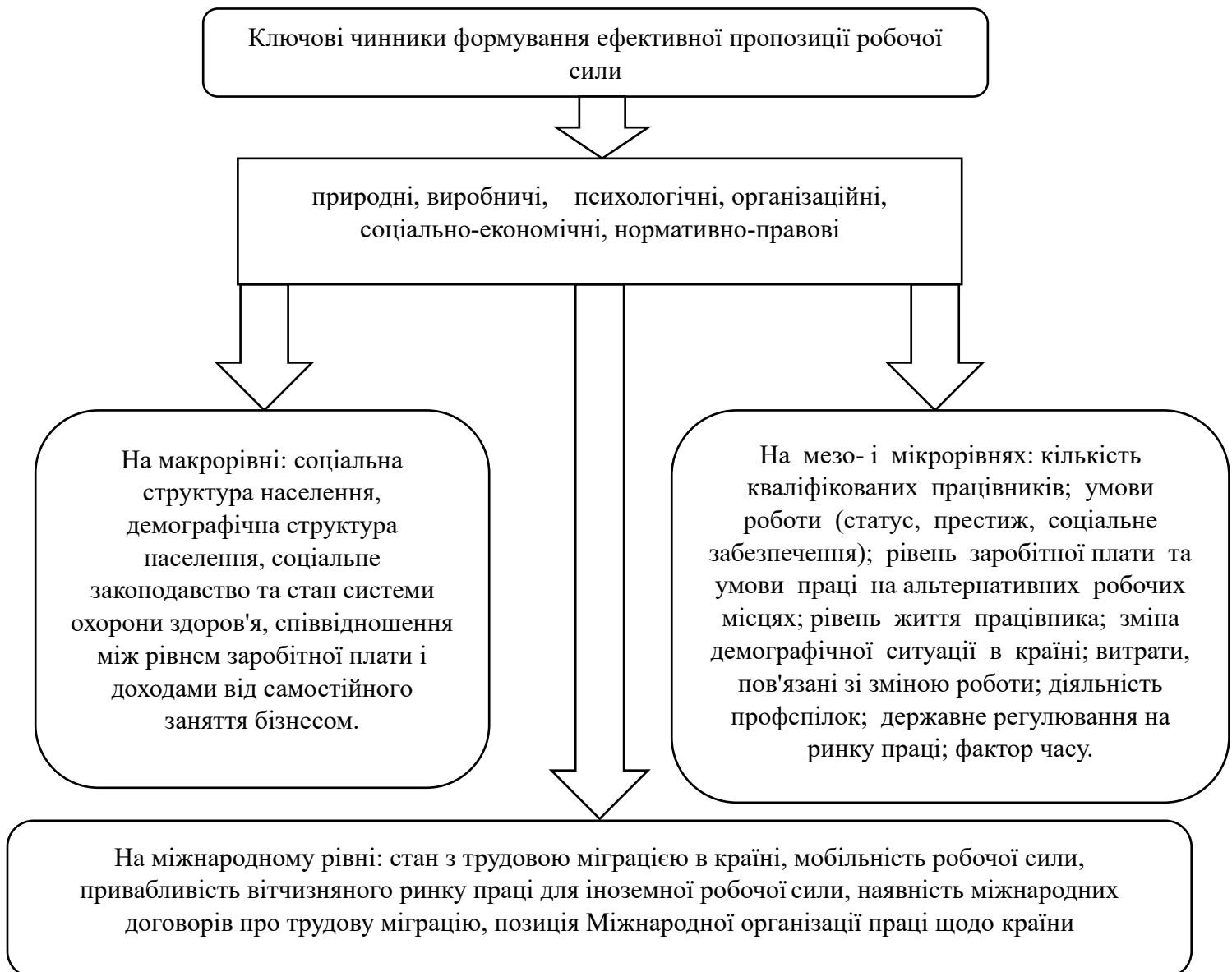

Рис. 1.2. Фактори формування ефективної пропозиції робочої сили

Джерело: розроблено автором на основі [11,13,18].

У ході дослідження теми мною було встановлено, що формування ефективної зайнятості є багатофакторним явищем і набір активних детермінант є унікальним у певний період часу. Фактором, який одночасно впливає як на

попит, так і на пропозицію робочої сили, є заробітна плата, яка певною мірою забезпечує узгодженість попиту та пропозиції праці та може відігравати важливу роль у формуванні ефективної зайнятості населення. Проте в сучасних умовах формування ринку праці в Україні заробітна плата не виконує основних функцій відтворення та стимулювання робочої сили. Його рівень забезпечує відтворення робочої сили не більше 20%, що навіть не компенсує прямих витрат на оплату праці і не формує зацікавленості в переорієнтації робочої сили на пріоритетні сфери діяльності. Тому заробітна плата сьогодні виконує інші функції, а саме: збереження зайнятості, запобігання безробіттю за рахунок зниження заробітної плати; забезпечення соціальних гарантій; збереження статусу, пов'язаного з попередньою роботою; Стимування інфляції (через заборгованість); поширення нелегальної діяльності та поза робітництва; Підвищення мобільності робочої сили.

Крім того, заробітна плата фактично втратила купівельну спроможність, спостерігається галузева, регіональна, професійно-кваліфікаційна диференціація заробітної плати, що дозволяє зробити висновок про те, що вона поки що не може виступати вагомим фактором у проектуванні ефективної зайнятості. Оскільки в основі останнього лежить підвищення зацікавленості працівників у високопродуктивній праці на науково-технічній основі.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Стан сучасного ринку праці в Україні: основні тенденції та проблеми

При обговоренні та аналізі стану сучасного ринку праці в Україні як усі розуміють не обійдеться без обговорення такого суттєвого фактору, як початок Російсько-українська війни.

Але все ж таки хочеться почати з огляду стану ринку праці України у довоєнні часи. Національний ринок праці характеризувався середнім у світовому масштабі безробіттям, а також високим рівнем неформальної зайнятості, надлишковою пропозицією робочої сили порівняно з попитом та значною трудовою міграцією. За даними Державної служби праці України, частка працездатного населення віком від 15 до 70 років у відповідній віковій категорії з 2010 по 2021 роки майже не змінилася і становила 62,0-63,6%. Рівень безробіття для зазначеної вікової групи протягом зазначеного періоду коливався від найнижчого значення 7,3% у 2013 році до 9,9% у 2021 році [29,30,31]. За причинами безробіття у структурі незайнятого населення з 2010 по 2021 роки переважали три категорії осіб. Зокрема, їх частки у 2021 році становили 32,4% – відпущено за власним бажанням або за домовленістю сторін; 27,1% – звільнені за економічними мотивами; 10,2% – безробітні після закінчення навчальних закладів (Державна служба статистики України, 2021 р.) [28].

Найболючіша проблема – частка молоді яка має труднощі з пошуком своєї першої роботи після закінчення навчальних закладів. Це свідчить про явний розрив між вимогами роботодавців до кваліфікації потенційних працівників та навичками та знаннями, які студенти здобувають у ВНЗ та ПТУ.

Ця невідповідність проявляється в надлишку навичок чи освіти або, навпаки, у недостатності навичок чи освіти. Дані звітів Міжнародної організації праці «Невідповідність роботи та навичок у неформальній економіці» (МОП,

2017), «Невідповідність навичок роботі у країнах з низьким і середнім рівнем доходу» (МОП, 2019) демонструють тенденцію країн із низьким або нижчим середнього рівня економічного розвитку з переважанням надмірної освіти та кваліфікації. Зокрема, Україна характеризується такими показниками: відповідність кваліфікації становить 72%, надмірна кваліфікація – 24,1%, недостатня кваліфікація – 3,8% [26]. Ці дані вимірюють невідповідність навичок у неформальному секторі, ці показники мають кореляцію 0,68 [27].

Щодо відповідності рівня освіти працівників потребам роботодавців на ринку праці, то для України характерне надзвичайно високе значення показника надмірної освіти (42%) та низьке значення недостатньої освіти (4%). Середні значення цих показників для країн у згаданому вище дослідженні МОП складають 36 і 12% відповідно [26]. Такі оцінки свідчать про значний освітній рівень працівників перевищила потребу у значній кількості видів робіт. З одного боку, це свідчить про неефективне використання державних фінансових ресурсів та низьку ефективність інвестицій населення у розвиток особистого людського капіталу, а з іншого — опосередковано сприяє відтоку освіченого та кваліфікованого людського капіталу за межі країни.

Зазначені кваліфікаційно-освітні розриви проявляються в перевищенні пропозиції над попитом в одних сферах і, навпаки, дефіциті робочої сили в інших. За даними Держстату, з 2000 по 2019 рік середнє навантаження на 1 робоче місце в країні коливалося від 18,9 до 7 безробітних. Пікові навантаження спостерігалися у 2015 році — 18,9 осіб на 1 робоче місце, у 2000 році — 17 осіб на 1 робоче місце [32]. Станом на 1 січня 2022 року цей показник становив 7 осіб на 1 робоче місце. [33]. Наведені дані свідчать про збереження кон'юнктури ринку праці з надлишком робочої сили протягом тривалого періоду.

Характерною рисою національного ринку праці став високий рівень неформальної зайнятості, який поступово знизився з 23,1% у 2011 році до 19,5% у 2021 році [34]. Однак такого повільного падіння було недостатньо для покращення довоєнної економіки, а сама неофіційна зайнятість мала низку негативних рис: низьку заробітну плату, несвоєчасну виплату, незадовільні

умови праці. Водночас тіньова зайнятість дозволяла працівникам отримувати більший розмір доходу – не зменшений на суму податків і можливість отримувати соціальні виплати. Роботодавець не тільки зменшив базу оподаткування для єдиного соціального внеску, прибуткового податку та військового збору, а й зменшив свої витрати на лікарняні та інші соціальні виплати.

Трудова міграція була негативною рисою національного ринку праці довоєнних часів. Згідно з даними World Migration Report 2022, у 2020 році Україна посіла 8 місце серед країн, громадяни яких виїжджають на заробітки за кордон із кількістю мігрантів у 6 млн осіб та 3 місце за обсягом грошових переказів на батьківщину, який становив 10 % ВВП [35]. Це через брак працівників місця з гідними умовами праці.

Особливої уваги заслуговує цифровий сегмент національного ринку праці, який у довоєнний період розвивався за висхідним трендом. ІТ-спеціалісти становили переважну більшість у структурі пропозиції в цьому сегменті. У 2021 році їх кількість становила 252 тис. осіб, що на 24 рази більше, ніж у попередньому році (DOU, 2021). Переважна більшість ІТ-фахівців — 92% — під час запровадження карантинних обмежень працювали вдома, що не завадило зростанню попиту на такі послуги. Лише за даними платформи DOU, кількість вакансій ІТ-спеціалістів за останній рік зросла майже вдвічі з 61,3 тис. до 112,9 тис. За експертними оцінками, попит у сегменті ІТ-послуг перевищував пропозицію та відчувався дефіцит персоналу в цьому сегменті [36].

Цифровізація бізнесу призвела до зростання попиту на цифрові таланти, а концентрація останніх у певних містах і регіонах світу сформувала глобальний цифровий ландшафт. Глобальний цифровий ландшафт представлений цифровими хабами розвинених країн. Вони лідирують за цифровими інвестиціями в різні галузі економіки США, Велика Британія, Гонконг, Франція, Індія. За цифровим резонансом — США, Швеція, Велика Британія, Сінгапур, Ізраїль [37].

У 2019 році Україна увійшла до 20-ї з 50 країн з найбільшим потенціалом надання цифрових послуг (GSLI, 2019) [38]. Це пояснюється фінансовою привабливістю цифрових послуг, а саме їхньою дешевизною. Однак цього було недостатньо, і вже у 2021 році країна посіла лише 42 місце з 60 країн (GSLI, 2021) [37]. Україна програє розвиненим країнам за: кваліфікацією людей та їх наявністю на ринку праці; бізнес-середовище та цифровий резонанс.

Хочу підкреслити відставання країни в цифровому резонансі, до якого входять цифрові навички персоналу; адаптивність нормативно-правових актів до цифрова економіка; корпоративна діяльність, що включає інвестиції в стартапи; вихід, тобто результат. Цифрові послуги, які надають наші виконавці, не мають істотного впливу на економіку країни.

Технологічна відсталість національної економіки в умовах глобалізації та цифровізації визначає місце та роль України на світовому цифровому ринку як сировинного придатку нового цифрового типу. Нова «сировина» — інтелектуальний людський капітал у цифровій формі. Підтвердженням цьому є попит на послуги вітчизняних айтішників з-за кордону.

Вплив російсько-української війни на ринок праці проявляється у скороченні робочих місць, збільшенні розриву між попитом і пропозицією, поглибленні наявних і формуванні нових навичок, освітньому та гендерному дисбалансі, неможливості повноцінного відтворення робочої сили.

Знищення підприємств, ферм, об'єктів інфраструктури, блокування логістичних шляхів та окупація територій України країною-агресором призвели до занепаду економіки. 21% території України тимчасово окуповано, оточено або зазнає бойових дій [39]. У довоєнний період новоокуповані території та райони бойових дій створювали близько 19% ВВП країни [40].

Внаслідок військової агресії Росії було втрачено близько 4,8 млн робочих місць, що становить 30% від загальної кількості до початку повномасштабної агресії (МОП, 11.05.2022). За прогнозами МОП, у разі продовження бойових дій втрата робочих місць може досягти 7 млн робочих місць або 43,5% [41].

Попри скорочення робочих місць, за даними Держстату, відбулося не зростання чисельності безробітних, а, навпаки, зменшення абсолютного показника порівняно з відповідним періодом минулого року. Кількість зареєстрованих безробітних на кінець травня 2022 року становила 311 тис. осіб, що дещо нижче значення показника минулого року – 378,9 тис. осіб [21]. Слід підкреслити, що наразі неможливо розрахувати відносний показник – рівень безробіття – через відсутність даних про фактичну чисельність населення (робочої сили) відповідного віку в країні. Це пов'язано зі значними втратами людського капіталу, які проявляються у вимушеній міграції, загибелі цивільного населення та військовослужбовців, а також вимушеній депортації на територію країни-агресора. Тому наразі ми не маємо даних про рівень безробіття в країні. Зростання навантаження на вакантну роботу можна розглядати як непрямий доказ зростання рівня безробіття.

Військова агресія призвела до збільшення розриву між попитом і пропозицією на національному ринку праці. Кількість вакансій на зареєстрованому ринку праці скоротилася вдвічі з 375 707 із січня по травень 2021 року до 202 764 за той же період 2022 року, а кількість зареєстрованих безробітних скоротилася на третину [21] (табл. 2.1). Це призвело до збільшення навантаження на 1 вільне робоче місце майже в 3 рази.

Також хочеться зазначити про такий показник як прямі збитки й прямі збитки від руйнування інфраструктури сягають 95,5 мільярдів дол. США [23], непрямі збитки в сільському господарстві становлять 23,3 млрд дол. США, прямі збитки в агросекторі становлять 4,3 млрд дол. США [24]. За прогнозами Світового банку, війна загрожує країні падінням реального ВВП на 45,1% у 2022 році [25]. Зменшення обсягів виробництва призводить до кризи на ринку праці, яка проявляється зниженням попиту на робочу силу, безробіттям і зростанням кваліфікації, освіти та гендерних відмінностей.

Таблиця 2.1 – Зміна показників ринку праці

Показники	Січень-травень	Січень-травень	Темпи зростання
-----------	----------------	----------------	-----------------

	2021 р.	2022 р.	(зниження), %
Кількість зареєстрованих вакансій, тис. осіб	375,71	202,76	54,0
Кількість зареєстрованих безробітних	805,53	579,94	72,0
Всього отримали роботу, тис. осіб	239,6	129,0	53,8
Працевлаштовано безробітних, тис. осіб, в т.ч. шляхом:	193,1	108,9	56,4
- одноразової виплати допомоги по безробіттю			
- компенсацією витрат роботодавцю єдиного внеску	0,216 0,926	0,027 1,453	12,5 156,9
Кількість претендентів на 1 вакансію	5	12	240,0

Джерело: розроблено автором на основі [21].

Привертає увагу майже 10-кратне скорочення робочих місць за рахунок виплати одноразової допомоги на відкриття підприємства. Попит на цей інструмент серед потенційних реципієнтів суттєво знизився через зростання ризиків для бізнесу в умовах воєнного часу. Водночас кількість працівників, яким роботодавець компенсує одноразовий внесок, зросла майже вдвічі. Останнє може вказувати на невелике піднесення в бізнесі. Проте головною проблемою є відтворення робочої сили після війни.

Також не хочеться оминати проблеми відтворення робочої сили. В умовах війни та величезних втрат людського капіталу особливо гостро постає питання післявоєнного відтворення робочої сили. Традиційно виділяють чотири типи руху робочої сили: природний, міграційний, соціальний та економічний.

Природний рух передбачає постійне оновлення робочої сили за рахунок виходу частини на пенсію та виходу на ринок праці нових працівників. У структурі працездатного населення протягом останніх 10 років переважають дві вікові групи 40-49 років та 50-59 років, що свідчить про старіння працездатного населення. Така вікова структура була актуальною для українського ринку праці до початку війни, особливо в

У 2021 році найбільші частки припадали на людей віком від 40 до 49 років – 27,14%, від 50 до 59 років – 22,13%, тоді як частка людей від 15 до 24 років

становила лише – 6,49%, 25 – 29 років – 10,57%. Існуюча структура робочої сили не здатна забезпечити повноцінне відтворення. [20]

Це супроводжується зниженням кількісних показників працездатного населення, особливо молодшої вікової групи. Динаміку зміни кількісних показників природного руху робочої сили за останні 10 років наведено в табл. 2.2

Наведені дані дозволяють зробити наступні висновки. По-перше, національний ринок праці протягом останніх 10 років характеризувався негативним природним рухом робочої сили. По-друге, у 2014 та 2015 роках внаслідок військової агресії Росії та окупації частини територій України відбулося значне зменшення кількісного складу робочої сили в усіх вікових групах. По-третє, характерним є старіння робочої сили, що зумовлено тенденцією до скорочення вікових груп 15-24 років та 25-29 років. По-четверте, можна припустити, що в умовах війни та в післявоєнний період природне відновлення робочої сили практично неможливе через значні втрати населення та тривалість періоду, необхідного для його відтворення.

Таблиця 2.2 – Зміна природнього руху робочої сили за віковою ознакою (тис. осіб)

Вікова група	Абсолютне відхилення кількості робочої сили (ЕАН) від попереднього року						
	2014 / 2013	2015 / 2014	2017 / 2015	2019 / 2017	2020 / 2019	2021 / 2020	2021 / 2013
15-24 роки	-264,7	-336,4	-230,8	-19,0	-183,0	-54,0	-1087,9

Продовження таблиці 2.2

25-29 роки	-242,1	-318,8	-255,8	-184,9	-133,7	-150,4	-1285,7
30-34 роки	-97,5	-210,3	109,1	-57,5	-103,8	-97,5	-457,5

35-39 Роки	-171,6	-220,3	12,7	165,1	20,6	27,4	-166,1
40-49 роки	-396,5	-393,6	40,7	125,4	-26,5	53,8	-596,7
50-59 Роки	-467,3	-263,5	60,1	159,5	-37,6	-30,3	-579,1
60-70 роки	-420	-80,1	20,5	23,0	-12,5	-16,9	-486,0

Джерело: розраховано автором за даними [19,20].

Підбиваючи усе мною вище сказане можна зробити висновки та винести такі основні тези:

1. Національний ринок праці характеризувався дисбалансом у довоєнний період, який проявлявся у надлишку робочої сили, дефіциті освіти та кваліфікації, високій частці неформальної зайнятості та трудової міграції. Цифровий сегмент ринку праці мав тенденцію до зростання, але країна втрачає позиції в глобальному цифровому ландшафті через технологічну відсталість.

В умовах війни країна зазнає значних втрат через руйнування підприємств та інфраструктури, що призводить до зменшення кількості робочих місць та поглиблення дисбалансу між попитом і пропозицією на ринку праці.

2. Аналіз робочих рухів показує посилення довоєнної нерівності та появу нової нерівності. Природна мобільність робочої сили тривалий час характеризувалася значним скороченням робочої сили, дисбалансом вікової структури та старінням. Існуючі негативні тенденції природної міграції посилюються вимушеною міграцією, депортацією, загибеллю цивільних і військових.

Міграційний рух в умовах війни проявляється у двох напрямках: зовнішній – відтік робочої сили з країни, внутрішній – рух, що посилює відмінності між попитом і пропозицією на місцевих ринках праці.

Вивчаючи соціальний рух, ми зосередилися на двох статусах робочої сили: професійно-соціальному та економічно-соціальному. Обидва зазнали негативних змін через втрату війною робочих місць, бізнесу та майна населення.

Зростання дисбалансу між попитом і пропозицією частка робочої сили не дозволяє тим, хто втратив роботу, зайнятися роботою чи іншою прибутковою діяльністю.

3. Обґрунтовано доцільність виділення цифрового руху робочої сили, що проявляється у зміні форми зайнятості з традиційної на цифрову. Цифровий рух у світі праці характеризується двома протилежними напрямками розвитку. Перший – це висхідна тенденція через вимушене зростання віддаленої цифрової зайнятості через війну за осіб, які зазвичай займаються традиційною формою трудової діяльності. Друге падіння пов'язане зі зниженням цифрової зайнятості тих, хто користувався нею в довоєнний період, оскільки попит на такі послуги робочої сили знизився.

Стратегія відновлення робочої сили в післявоєнній економіці на мою думку має бути спрямована на інтенсивний тип відтворення робочої сили, а саме її якісних характеристик. В основу стратегії відтворення робочої сили мають бути покладені наступні напрямки: технологічне оновлення промисловості, зміцнення наукової системи, реформування системи освіти, активізація розвитку малого та середнього бізнесу. Реалізація запропонованих напрямів дасть змогу відновити якість робочої сили, створити умови для повернення мігрантів та закласти основу для формування та розвитку інноваційного людського капіталу.

2.2. Аналіз впливу економічних, соціальних та політичних чинників на трансформацію сфери зайнятості в Україні

Як я вже не одноразово казав, трансформація сфери зайнятості в кожній країні і Україна не є виключенням являє собою комплексне дослідження економічних, соціальних та політичних чинників.

Сучасна Україна переживає динамічну трансформацію сфери зайнятості, зумовлену комплексом взаємопов'язаних економічних, соціальних та політичних

чинників. Розуміння цих чинників є ключовим для прогнозування майбутніх змін на ринку праці та розробки ефективних політик зайнятості.

Економічні чинники наразі відіграють першочергову роль у трансформації сфери зайнятості й не тільки. Війна з Росією спричинила руйнування економіки, масову втрату робочих місць та міграцію населення, що призвело до зростання безробіття, зміни структури ринку праці та посилення соціальної нерівності. Глобалізація та інтеграція України у світову економіку посилюють конкуренцію, стимулюючи модернізацію та підвищення продуктивності праці. Автоматизація та роботизація рутинних завдань витісняють працівників з певних галузей, створюючи нові можливості в сфері інформаційних технологій, штучного інтелекту та інших інноваційних галузях. Зміна структури економіки на користь сфери послуг та інформаційних технологій веде до зміни попиту на певні навички та кваліфікації.

Не слід забувати про значущість соціальних чинників, які також суттєво впливають на трансформацію сфери зайнятості. Демографічні зміни, такі як старіння населення та зниження рівня народжуваності, призводять до зменшення трудових ресурсів та збільшення навантаження на системи соціального забезпечення. Зростання рівня освіти стимулює попит на кваліфіковану робочу силу та посилює конкуренцію на ринку праці. Зміна цінностей та очікувань людей, прагнення до вільного часу, балансу між роботою та особистим життям, самореалізації та творчої роботи впливають на вибір професії та стиль життя. Міграційні потоки, як внутрішні, так і зовнішні, впливають на попит та пропозицію робочої сили на місцевих ринках праці.

Ну і авжеж в реаліях сучасної України не можна недооцінювати величезний вплив політичних чинників. Державна політика в сфері освіти, професійної підготовки, оподаткування, соціального захисту та інших сферах суттєво впливає на ринок праці. Реформи, як економічні, так і соціальні, можуть мати значні наслідки, як позитивні, так і негативні. Геополітична ситуація в світі та регіоні впливає на зовнішню торгівлю, інвестиції та інші економічні фактори, що, в свою чергу, може мати наслідки для ринку праці.

Взаємодія цих озвучених мною чинників призводить до складних та неоднозначних наслідків для сфери зайнятості в Україні. З одного боку, війна, глобалізація та технологічний прогрес створюють виклики та загрози для працівників. З іншого боку, вони відкривають нові можливості для розвитку та модернізації економіки, а також для створення нових робочих місць та підвищення рівня життя людей.

Для пом'якшення негативних наслідків та сприяння позитивним трансформаціям на ринку праці держава має вживати заходів:

- Інвестування в освіту та професійну підготовку: Це дозволить людям здобути навички, необхідні для роботи в нових галузях та умовах.
- Створення сприятливого середовища для розвитку підприємництва: Це стимулюватиме створення нових робочих місць.
- Забезпечення соціального захисту безробітних: Ця політика допоможе пом'якшити негативний вплив втрати роботи та сприятиме швидшому поверненню людей на ринок праці.
- Підтримка розвитку цифрової економіки: Це дозволить Україні скористатися можливостями, які відкриває цифровізація, та створити нові високооплачувані робочі місця.
- Проведення реформ на ринку праці: Зокрема, спрощення процедур працевлаштування, підвищення гнучкості ринку праці та боротьба з неформальною зайнятістю. Це дозволить підвищити ефективність ринку праці та забезпечити більшу захищеність працівникам.
- Залучення інвестицій та розвиток інновацій: Це сприятиме створенню нових галузей економіки та робочих місць з високою доданою вартістю.
- Регулювання використання нових технологій: Це дозволить мінімізувати негативний вплив автоматизації та роботизації на зайнятість та сприятиме справедливому розподілу благ, отриманих від використання нових технологій.

- Трансформація сфери зайнятості в Україні є складним та довготривалим процесом. Застосування комплексного підходу до державної політики, що враховує економічні, соціальні та політичні чинники, дозволить подолати виклики та створити сучасний ринок праці. Цей ринок забезпечить гідну та безпечну роботу для всіх громадян, сприятиме розвитку інноваційної економіки та підвищенню рівня життя в Україні.

Підбиваючи підсумки стосовно написаного, хочеться сказати, що в Україні, як і в інших країнах Європи, спостерігаються та відбуваються трансформаційні процеси у сфері зайнятості населення. Водночас напрями, тенденції та траєкторії цих процесів відрізняються від подібних процесів у європейських країнах. Така ситуація потребує змін у соціально-економічній політиці країни, розробки заходів щодо розвитку тих видів економічної діяльності, які мають високу частку інноваційно-інвестиційної діяльності, а також пріоритетних форм зайнятості у сфері послуг. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення нетипових форм зайнятості населення – вторинної, гнучкої, дистанційної, неформальної зайнятості тощо.

2.3. Динаміка безробіття та зайнятості в Україні: аналіз основних показників

Для початку я хотів би підкреслити, що наразі майже не можливо точно розрахувати відносний показник – рівень безробіття – через відсутність реальних даних про фактичну чисельність населення (робочої сили) відповідного віку в країні. Це пов'язано зі значними втратами людського капіталу, які проявляються у вимушеній міграції, загибелі цивільного населення та військовослужбовців, а також вимушеній депортації на територію країни-агресора. Зазвичай ці дані готує Держстат, однак після 24 лютого такі дослідження не проводяться.

Наприклад, в ООН стверджують, що після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України її покинули майже 13 мільйонів людей, 8,12 мільйона повернулися, а 4,77 мільйона отримали статус тимчасового захисту в країнах Євросоюзу. Однак навіть ці дані не дають повного розуміння ситуації. До них, зокрема, не входить така значна частка людей, яких окупанти вивезли до Росії. Проте можна зазначити, що зростання навантаження вакансій можна розглядати як непрямий доказ зростання рівня безробіття (рис. 2.1).

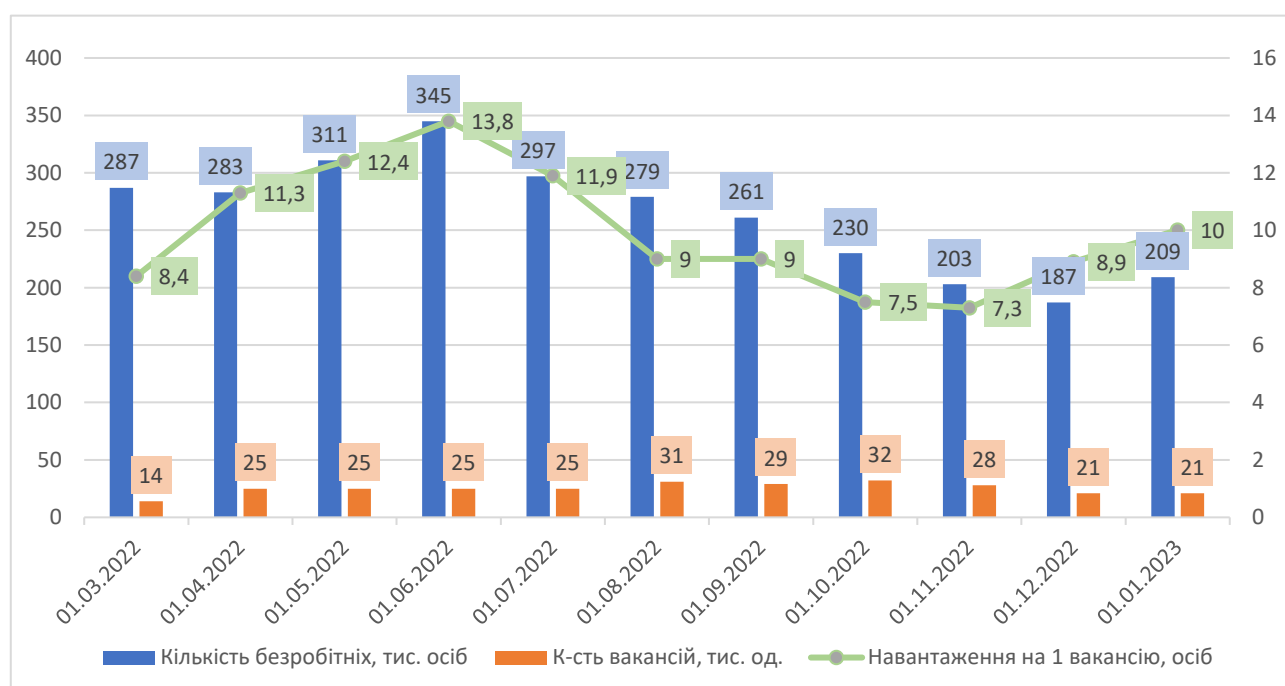

Рис. 2.1 – Кількість зареєстрованих безробітних, кількість вакансій та кількість претендентів на одну вакансію в Україні в період повномасштабної війни

Джерело: розроблено автором на основі [42].

Очевидно, що кількість безробітних зросла, але держава «бачить» далеко не всіх. За даними Держслужби зайнятості, у січні-листопаді 2022 р. статус безробіття отримали 544 тис. українців – на 16% менше, ніж за аналогічний період 2021 року. Станом на листопад 2022 року офіційний статус безробітного мали 215 тисяч осіб – на 18% менше, ніж на цю дату 2021 року та на третину менше, ніж на 1 березня 2022 року.

Щоб зрозуміти причини цього парадоксу, варто розрізнити людей, які втратили роботу, безробітних та офіційно зареєстрованих безробітних.

Згідно з методологією Міжнародної організації праці (МОП), безробітним вважається особа віком від 15 до 70 років, яка активно шукає роботу не менше чотирьох тижнів або готова приступити до роботи протягом найближчих двох тижнів. Не всі, хто втрачає роботу, стають безробітними, тому що вони можуть перестати шукати роботу. Не кожен безробітний офіційно зареєстрований у службах зайнятості. За оцінками уряду, офіційний ринок праці охоплює лише третину ринку праці країни, тому дані не відображають тенденцій у галузі.

Міністерство економіки оцінює кількість безробітних у 2,6 мільйона осіб. Не враховуються особи, які перебувають за кордоном або на тимчасово окупованих територіях. МОП дає більш песимістичні оцінки. Вони припускають, що рівень зайнятості в Україні у 2022 році буде на 15,5% нижчим, ніж у 2021 році. Тобто безробітних буде на 2,4 мільйона більше, ніж у 2021 році. Держстат говорить про 1,7 мільйона (рис. 2.2)

"Моя оцінка числа безробітних вища за урядову, 3,2-3,8 мільйона. Це з урахуванням тих, хто виїхав за кордон, переселенців з окупованих територій та зон боїв", – каже професорка Київської школи економіки (KSE) Ганна Вахітова [43].

НБУ за методологією МОП підрахував, що у 2022 році рівень безробіття сягне 28,3%, це 4,2-4,8 млн осіб (рис 2.2)

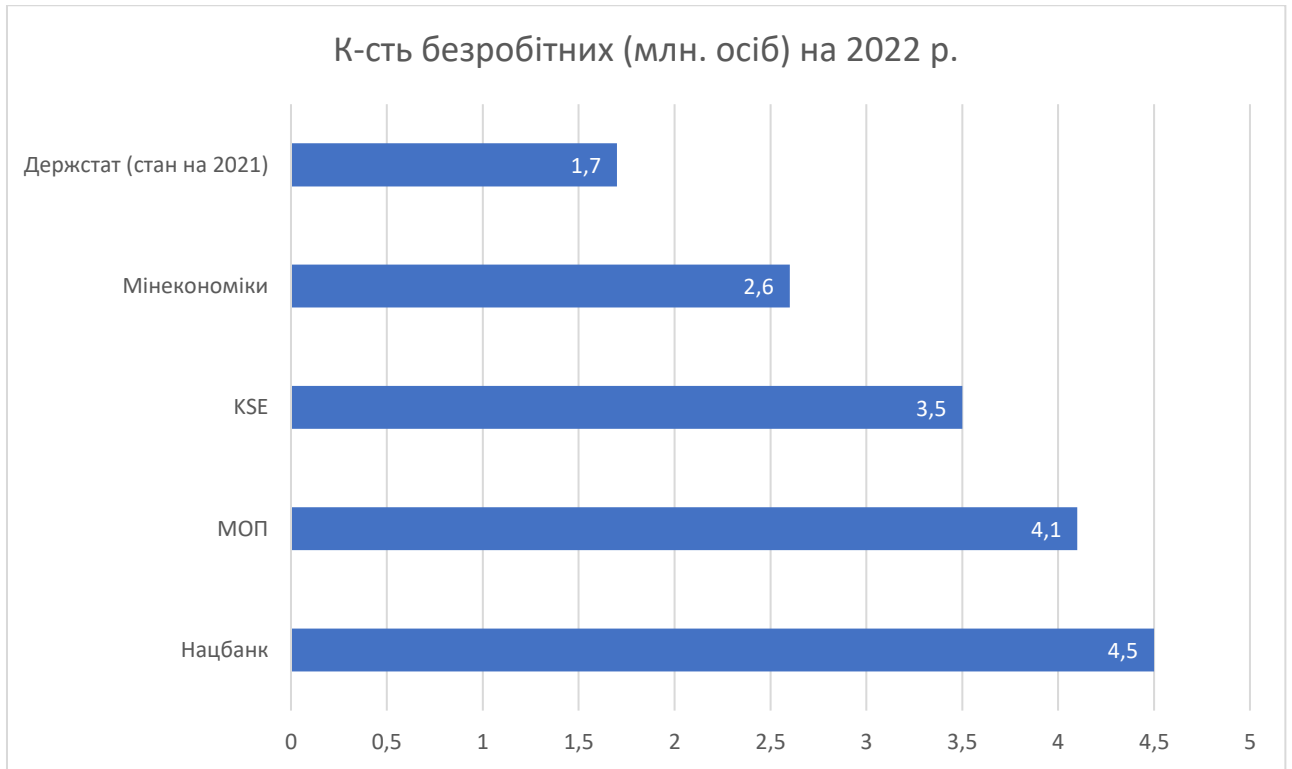

Рис. 2.2 – Кількість безробітних в Україні станом на 2022 рік за різними оцінками, млн. осіб

Джерело: розроблено автором на основі [43].

Проаналізувавши мною написане, постає питання: якщо існують мільйони українців, які втратили роботу через військову агресію Росії, а з цих мільйонів, за даними Держслужби зайнятості, лише 133 тисячі отримують допомогу по безробіттю, то як виживають інші? І тут у відповідь на це питання постає одна з найголовніших вічних проблем української сфери зайнятості – велика частка тіньового сектору.

Дослідження кількості українців, які працюють неофіційно, наразі не проводяться. Станом на 24 лютого Держстат оцінив неформальну зайнятість 3 млн осіб, у тому числі 1,7 млн незареєстрованих підприємців. Найімовірніше, що під час війни кількість неофіційних працівників ще більш зростає [42].

Аналіз даних щодо уповільнення динаміки зареєстрованих безробітних у межах 10% дозволяє зробити припущення про можливе зростання кількості неформальних працівників. Водночас, без розрахунків динаміки тіньової економіки, неможливо зробити точні оцінки за цим показником. Однак, навряд

чи значна частина людей, які втратили роботу, зможе знайти роботу на тіньовому ринку. В умовах воєнного часу кількість вакансій обмежена. В той же час наявність неформального сектору зайнятості дещо пом'якшує проблему безробіття, проте ускладнює оцінки реального стану безробіття [42].

Невтішною залишається й статистика молодіжного сегменту ринку праці. Серед офіційно зареєстрованих безробітних 23% становлять люди до 35 років. Молодь більш сприйнятлива до змін, більш соціально мобільна та здатна професійно розвиватися та залишатися на роботі довше. Тому активна політика зайнятості під час війни та післявоєнної відбудови має сприяти підвищенню рівня зайнятості, особливо серед молоді.

Підбиваючи такі не втішні підсумки хочеться сказати, що такі руйнівні наслідки війни створюють нові та поглиблюють наявні дисбаланси на національному ринку праці. З цієї причини існує нагальна потреба у дослідженні трансформації національного ринку праці в умовах воєнного часу з метою пошуку шляхів зменшення диспропорцій та відтворення робочої сили.

РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ ЗА РІЗНИМИ СЦЕНАРІЯМИ РОЗВИТКУ

3.1. Перспективи розвитку національного ринку праці: багатоваріантний прогноз (оптимістичний, нейтральний, песимістичний)

Хотілося б почати з оптимістичного сценарію розвитку нашої країни. Після аналізу багатьох наукових джерел, й не тільки, мій оптимістичний прогноз розвитку нашої країни базується на умовах наявності наступних чинників: підписання мирної угоди про закінчення війни з подальшим поверненням тимчасово окупованих територій до кордонів 1991 р., виплата країною-агресором репарацій відповідно до міжнародного законодавства, розробка стратегії відновлення країни, включаючи розвиток бізнесу та соціальних сфер, залучення як внутрішніх та і міжнародних інвесторів до впровадження стратегії відновлення країни та розробка та втілення відповідних реформ та законодавства відповідно до міжнародних стандартів. Та авжеж повернення принаймні часткове населення, яке було вимушене виїхати з країни.

За наявності наступних озвучених мною умов оптимістичного сценарію розвитку, можу сказати, що у контексті сфери зайнятості це може призвести до значного збільшення населення а й в результаті і до збільшення кількості робочої сили, що спочатку може призвести до дефіциту робочих місць, що пов'язано з занепадом бізнесу і ринку праці в цілому за воєнні роки. Але це буде короткострокове явище, бо за заданих умов відбудеться дуже швидкий розвиток усіх галузей бізнесу й не тільки, що призведе до стабілізації першочергового дефіциту робочих місць на ринку праці. У довгостроковій перспективі за рахунок євроінтеграції може відбутися приплив кваліфікованої робочої сили з країн ЄС. За умови реалізації усіх наведених мною тенденцій до розвитку, у довгостроковій перспективі Україна досягне рівня країн ЄС.

Нейтральний сценарій за моїм суб'єктивним прогнозом передбачає наявність наступних умов розвитку нашої країни, а саме: замороження бойових

дій на наявних кордонах на момент 2024 року, забезпечення гарантій відсутності бойових дій на підконтрольній Україні територій з країнами-гарантами (США, Велика Британія та країни ЄС) шляхом укладання відповідних міжнародних угод, розробка стратегії відновлення наявних підконтрольних Україні територій з точки зору розвитку бізнесу, соціальної інфраструктури та, знову ж таки, розробка та втілення відповідних реформ та законодавства відповідно до міжнародних стандартів.

За картини розвитку озвученого мною сценарію подій, можна спрогнозувати подальші фактори, які вплинуть та довгострокові результати країни: по-перше, продовжиться уповільнений відтік робочої сили за кордон, переважно жіночої статі. По-друге, створення країнами-партнерами дотаційних програм (фондів) для підтримки стратегічно важливих та вигідних сфер економічної та соціальної діяльності країни, що у довгостроковій перспективі може звести внутрішню та зовнішню міграцію до мінімуму або навіть призвести до еміграції кваліфікованої робочої сили з інших країн. По-третє, відбудеться повний перегляд структури економіки та пов'язаної з нею сфери зайнятості з подальшою суттєвою трансформацією та реструктуризацією у бік її оптимізації, а саме, закриття стратегічно не вигідних (збиткових) галузей (наприклад, старі та зруйновані металургійні підприємства, вугільна промисловість) та розвиток перспективних, у тому числі нових галузей економіки. По-четверте, створення зовнішніх інвестиційних фондів та інтеграція українських підприємств у великі міжнародні корпорації, що також у подальшому зробить свій внесок у ймовірну позитивну динаміку розвитку сфери зайнятості та економіки загалом.

Та на завершення, переходячи до прогнозування останнього сценарію розвитку, а саме песимістичного, мають місце бути наявність наступних ознак: продовження бойових дій із просуванням військ Російської Федерації в глиб країни із захопленням значної території України.

Наслідками даного песимістичного сценарію розвитку подій, ймовірними є реалізація наступних подій: Україна втратить значущу частину великих промислових та ресурсних центрів, які були бюджетоутворюючі в цілому для

країни. Продовження та посилення вимушеної як внутрішньої так і зовнішньої міграції населення, занепад усіх сфер бізнесу, великий дефіцит бюджету, дефіцит як робочих місць так і робочої сили, занепад всіх соціальних програм. За цих умов реальним є відсутність найближчих перспектив стабілізації та розвитку стану країни. За таких умов залучення як внутрішніх так і зовнішніх інвестицій в підтримку та розвиток країни – нереальний. В кращому випадку будуть проводитись інвестиції для підтримки соціальної сфери.

3.2. Шляхи стабілізації сфери праці та реалізації євроінтеграційних спрямувань у повоєнній економіці України

Щодо стратегії та шляхів відновлення та відтворення робочої сили у повоєнний період країни, то це першочергово залежить від самого майбутнього нашої країни та сценарію її розвитку. З огляду на тривалу тенденцію природного скорочення та старіння робочої сили в країні, що посилена знищенням населення під час війни в основу повоєнного відновлення бути покладено інтенсивний тип відтворення робочої сили. Це передбачає акцентування на розвитку якісних характеристик робочої сили: освіти, професійної кваліфікації, актуалізації навичок, вмотивованості, спроможності до продукування інновацій. Запровадження такого підходу вимагає технологічну розбудову промисловості, результатом чого мають стати поява нових робочих місць з гідними умовами праці.

Основними стратегічними напрямками мають стати: технологічне оновлення промисловості, зміцнення наукової системи, реформування освітньої системи, активізація розвитку малого та середнього підприємництва.

1. Технологічне оновлення передбачає зміну підходів у промисловій політиці країни. Основний акцент має бути спрямований на розбудову інноваційних підприємств, які не лише застосовують, а й продукують новітні технології у виробництві товарів та послуг, управлінні, логістиці. Такі підприємства на мою думку мають стати майданчиками продукування інновацій. Рушійною силою технологічного оновлення має стати висококваліфікований людський капітал.

Розбудова технологічних підприємств можлива за умови ефективної державної політики підтримки та розвитку інновацій та залучення грантових проектів. Реалізація цього напрямку закладе підґрунтя для створення робочих місць з гідними умовами праці та стане головним стимулом для повернення

громадян України на батьківщину. Технологічне оновлення промисловості не можливо без посилення наукової складової економіки країни.

2. Зміцнення наукової складової має ґрунтуватися на збільшенні фінансування, посиленні взаємодії між бізнесом та наукою, запроваджені наскрізного, комплексного підходу щодо підтримки та стимулювання розвитку науки, інновацій, промисловості. Комплексний підхід стимулювання розвитку науки, інновацій промисловості має включати наступні складові: інтеграцію науки у повоєнну відбудову всіх галузей економіки; спрямованість наукових досліджень на інновації; формування інноваційної інфраструктури (технопарків, акселераторів, локальних центрів науко-технологічного розвитку тощо), поширення досвіду комерціалізації наукових розробок. Державна цілеспрямована підтримка науки забезпечить розвиток інноваційного людського капіталу та сформує умови для утримання його в середині країни та залучення зовнішніх фахівців.

3. Реформування освітньої системи передбачає збільшення обсягів фінансування, налагодження взаємодії між бізнесом та освітніми установами, розширення академічної мобільності учасників освітнього процесу, запровадження наскрізної системи профорієнтації від початкової школи до вищої освіти, перезавантаження системи професійної та вищої освіти, розвиток освіти для дорослих, переоснащення та цифровізація закладів освіти. Реформування освіти має забезпечити формування та розвиток людського капіталу належного освітнього та кваліфікаційного рівня через рівний доступ учасників освітнього процесу до якісної освіти на всіх рівнях.

4. Активізація розвитку малого та середнього бізнесу забезпечуватимуся через створення сприятливого середовища для заснування власного бізнесу та виведення підприємництва з тіні. Формування сприятливого середовища передбачає розробку інструментів підтримки наявного та нового бізнесу через податкові, грантові та кредитні інструменти з одночасним забезпеченням навчання для потенційних підприємців та амністії з метою виведення бізнесу з тіні. Політика підтримки підприємництва сприятиме створенню нових робочих місць у країні, розвитку самозайнятості, збільшенню податкових надходжень.

Також хочу запропонувати можливі варіанти збільшення кількості робочих місць у сучасних умовах:

1. З метою збереження наявних та створення нових робочих місць на підприємствах, що були релоковані до безпечних регіонів України, стимулювання і підтримки місцевого бізнесу на цих територіях, рекомендувати органам місцевого самоврядування розглянути заснування технологічних або

індустріальних парків. Розвиток інфраструктури таких парків сформує фундамент для розвитку наявних промислових потужностей, поширить партнерські мережі, створить нові робочі місця в регіоні.

2. Для залучення в поле трудової діяльності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих регіонах запровадити стимулюючі заходи для створення та розвитку підприємств харчової, легкої, хімічної промисловості, виробництва будівельних матеріалів тощо. Це дасть змогу отримати додаткові робочі місця, сприятиме прискоренню реінтеграції переміщеного населення в безпечних регіонах.

3. Розширювати мережу реабілітаційних центрів для людей, які постраждали від війни, були в окупації, брали участь у бойових діях. Потреба в послугах таких закладів зростає в умовах війни, збільшення їх кількості потребуватиме залучення додаткового персоналу й сприятиме зростанню кількості робочих місць.

4. Для збереження трудового потенціалу країни подальшого розвитку потребує трудове законодавство в частині поширення гнучких форм зайнятості, розширення категорій підприємств, які можуть користуватися фінансовою підтримкою для забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, гарантій працевлаштування для осіб, звільнених у зв'язку з ліквідацією підприємства тощо.

5. Можливим вбачається стимулювання попиту на робочу силу за допомогою формування державного замовлення на важливих напрямках, зокрема розвитку підприємств оборонного комплексу, енергетики, зведення об'єктів інфраструктури, будівництва доріг, мостів, шкіл, лікарень, ремонтно-відновлювальних робіт, будівництва захисних споруд, вантажних, сільськогосподарських робіт тощо.

Війна з Росією завдала значної шкоди економіці України, але й відкрила нові можливості для її розвитку. Одним із ключових напрямків розвитку України в повоєнний період є євроінтеграція.

Реалізація євроінтеграційних спрямувань у повоєнній економіці України є ключовим фактором її розвитку та модернізації в сучасних умовах. Після закінчення військового конфлікту з Росією Україна виявила рішучість відновити свою економіку та зміцнити свої зв'язки з Європейським союзом. Одним із головних пріоритетів стало реалізація реформ, спрямованих на гармонізацію законодавства та стандартів з європейськими нормами.

Перш за все, важливим аспектом реалізації євроінтеграційних спрямувань є реформування законодавства. Україна активно працює над приведенням свого законодавства у відповідність із законами Європейського союзу, що включає в себе реформи в сфері банківської діяльності, оподаткування, корпоративного управління та інших секторів.

Далі, в рамках євроінтеграційних зусиль, Україна впроваджує широкомасштабні економічні та структурні реформи. Ці реформи спрямовані на покращення інвестиційного клімату, забезпечення конкурентоспроможності підприємств та стимулювання економічного зростання.

Крім того, реалізація євроінтеграційних спрямувань передбачає активний діалог та співпрацю з іншими країнами Європейського союзу. Україна залучає досвід та підтримку з боку європейських партнерів у впровадженні реформ та модернізації своєї економіки.

Нарешті, важливим аспектом реалізації євроінтеграційних спрямувань є розвиток громадянського суспільства та зміцнення демократичних інститутів. Це включає в себе підвищення рівня транспарентності, боротьбу з корупцією та забезпечення захисту прав людини.

Євроінтеграція має багато переваг для України:

- Вона дозволить Україні стати частиною однієї з найрозвиненіших економік світу.
- Українські товари та послуги матимуть доступ до ринку ЄС, який налічує понад 450 мільйонів людей.

- Інвестиції в Україну зростуть, що призведе до створення нових робочих місць та підвищення рівня життя населення.
- Україна зможе перейняти досвід країн ЄС у сфері демократії, верховенства права та захисту прав людини.

Однак євроінтеграція також має свої виклики:

- Вона потребує значних зусиль та ресурсів з боку України.
- Україні необхідно буде провести низку реформ, щоб відповідати європейським стандартам.
- Існує ризик того, що деякі галузі української економіки можуть постраждати від конкуренції з боку європейських товарів та послуг.

Незважаючи на ці виклики, євроінтеграція є стратегічно важливою для України. Вона дозволить країні стати більш демократичною, процвітаючою та безпечною. Війна з Росією лише підкреслила важливість євроінтеграції для України. Адже саме євроінтеграція допоможе Україні відбудувати свою економіку та стати сильним і незалежним членом європейської спільноти.

Для реалізації євроінтеграційних спрямувань у повоєнній економіці України необхідно:

- Розробити та реалізувати амбітну програму реформ: Ця програма повинна охоплювати всі сфери життя, в тому числі й економіку.
- Забезпечити політичну волю та підтримку з боку населення: Євроінтеграція неможлива без широкої підтримки з боку українського суспільства.
- Залучити значні фінансові та технічні ресурси: Ці ресурси необхідні для проведення реформ та реалізації інвестиційних проектів.

- Співпрацювати з Європейським Союзом та іншими міжнародними партнерами: Ця співпраця дозволить Україні отримати необхідну допомогу та підтримку

Очікувані результати реалізації євроінтеграційних спрямувань у повоєнній економіці України:

- Зростання ВВП України та підвищення рівня життя населення.
- Збільшення обсягів торгівлі з країнами ЄС.
- Залучення інвестицій та створення нових робочих місць.
- Впровадження європейських стандартів якості та безпеки товарів та послуг.
- Підвищення рівня конкурентоздатності української економіки.
- Зміцнення демократичних інституцій та верховенства права.
- Інтеграція України до європейського політичного та економічного простору.

Досягнення цих результатів дозволить Україні стати успішною європейською державою та забезпечить її місце в спільноті демократичних країн. У цілому, реалізація євроінтеграційних спрямувань у повоєнній економіці України є складним, але необхідним процесом, спрямованим на зміцнення та модернізацію країни відповідно до європейських стандартів та цінностей.

ВИСНОВКИ

У даній дипломній роботі мною було проведено аналіз та оцінка, як теоретико-методологічних засад так і практичних процесів трансформації сфери зайнятості в складних реаліях та умовах сучасної України. На основі об'єктивного аналізу використовувалися методи та підходи економічної теорії, а також статистичні дані та інформація, надана урядовими та міжнародними організаціями.

Одним із ключових висновків є те, що сучасна сфера зайнятості в Україні перебуває у процесі активної трансформації під впливом багатьох економічних, соціальних та політичних чинників. Зокрема, відбувається зміна структури зайнятості, вплив якої визначається не лише економічними факторами, але й демографічними, технологічними та іншими аспектами.

Також було виявлено, що проблема безробіття залишається актуальною в Україні, особливо серед молоді та жінок. Динаміка безробіття та зайнятості свідчить про необхідність впровадження ефективних програм та стратегій зайнятості, спрямованих на створення нових робочих місць та підвищення рівня кваліфікації працівників.

Загалом, розвиток ринку праці є важливим аспектом економічного та соціального розвитку країни. Для досягнення сталого зростання та підвищення життєвого рівня населення необхідно продовжувати впровадження комплексних заходів, спрямованих на покращення ситуації на ринку праці, з урахуванням внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на цей процес.

Ця дипломна робота має практичне значення для урядових органів, наукових дослідників та експертів у сфері економіки та соціальної політики, які зацікавлені у вивченні та впровадженні стратегій та заходів, спрямованих на покращення ситуації на ринку праці в Україні.

В контексті реалізації євроінтеграційних спрямувань, важливим аспектом є узгодження законодавства та нормативно-правових актів з європейськими стандартами. Україна активно працює над гармонізацією свого законодавства з

правовими актами Європейського союзу, що сприятиме створенню сприятливого правового середовища для бізнесу, підвищенню довіри іноземних інвесторів та розвитку міжнародного співробітництва.

Також слід відзначити, що реалізація євроінтеграційних спрямувань вимагає системного підходу до реформування економіки та суспільства. Це охоплює такі аспекти, як модернізація промисловості, розвиток інфраструктури, підвищення рівня освіти та кваліфікації робочої сили, покращення умов праці та захисту прав працівників.

Крім того, успішна реалізація євроінтеграційних спрямувань в Україні потребує активної співпраці з міжнародними партнерами, включаючи Європейський союз та міжнародні фінансові установи. Ця співпраця може включати надання фінансової та технічної підтримки, обмін досвідом та кращими практиками, а також спільне вирішення глобальних економічних та соціальних викликів.

Отже, підводячи фінальні висновки до моєї дипломної роботи на тему "Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні" хочеться сказати, що вона розкриває актуальне питання та комплексно аналізує поточний стан сфери зайнятості України, крім того підкреслює важливість реалізації євроінтеграційних заходів як ключового чинника для досягнення сталого економічного розвитку, підвищення рівня зайнятості та покращення життєвого стандарту населення в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидова І.О. Зайнятість: теоретичні підходи до аналізу та стадії – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2167>
2. Клімов С.М. Інтелектуальні ресурси суспільства. / С.М.Клімов. -СПб.: ІЗЕЗЕП; Знання,2002. - 199с.
3. Лібанова Е.М., Макарова О.В., Курило І.О., Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки: колективна монографія: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2012. – 320 с.
4. Гриценко А.А. Розвиток форм обміну, вартості та грошей: Основа, 2005. - 187 с.
5. Азьмук Н.А. Трансформація ринку праці в умовах війни: виклики та стратегії відтворення робочої сили
6. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство та культура / Пер. з англ. с наук. ред. О. И. Шкаратана. — М.: ГУ-ВШЭ, 2000.
7. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан. – : Вид-во “СПД Савчина”, 2008. – 123 с.
8. Штундер І.О Сучасні фактори змін в системі зайнятості України – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1381/1332>
9. Гуць М. Оцінка стану ринку праці в умовах реформування економіки України. Україна: аспекти праці. 2005. № 2. С. 13–17.
10. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. Київ : Вид-во “Знання”, 2001. 254 с.
11. Ільч Л.М. Інноваційна модель зайнятості: сутність, характерні ознаки та передумови становлення в Україні. Ринок праці та зайнятість населення. 2015. № 2(43). С. 13–18.
12. Колот А. Герасименко О. Сфера праці в умовах глобальної соціоекономічної реальності 2020: виклики для України. Київ : “Фрідріх Еберт”, 2020. 36 с.

13. Колот А.М., Кравчук О.І. Економічно активна людина у новій економіці: теоретико-методологічний аналіз трансформаційних процесів. Ринок праці та зайнятість населення. 2015. №2(43). С. 3–9.
14. Лібанова Е. Україна: Глибина нерівності. Дзеркало тижня. 2016. URL: <https://dt.ua/internal/ukrayina-glibina-nerivnosti-.html>
15. Лісогор Л.С. Трансформація ринку праці: можливості реалізації інноваційних змін в сучасних умовах. Вісник Прикарпатського університету. 2015. С. 177–183
16. Петрова І.Л. Ринок праці України: суперечності функціонування і перспективи розвитку. Україна: аспекти праці. 2016. № 3–4. С. 3–9.
17. Тютюникова С.В., Шпак І.А. Розширене відтворення людського капіталу як чинник сталого розвитку. Бізнес інформ. 2020. №4. С. 471–478.
18. Ільч Л.М. Продуктивна зайнятість як передумова подолання бідності серед працюючого населення. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. 2015. №1. С. 96–105.
19. Економічна активність населення (2012-2018). Держстат України. 2018. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Робоча сила за статтю, типом місцевості та віковими групами (2019-2021). Держстат України, 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
21. Ситуація на зареєстрованому ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості січень-травень 2022 року. ДСЗУ, 2022. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>.
22. Азьмук, Н.А. Трансформація ринку праці в умовах війни: виклики та стратегії відтворення робочої сили URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/186653>
23. Загальна сума прямих задокументованих збитків. КШЕ. 2022. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-stanovit-95-5-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovleni-zruynovanih-aktiviv-165-1-mlrd/>.

24. Непрямі втрати у сільському господарстві. КШЕ. 2022. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/непрями-втрати-у-сільському-господарстві-otsinyuyut-sya-u-23-3-mlrd-dol-ssha/>
25. Global economic prospects. World bank group. 2022. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2022/06/07/stagflation-risk-rises-amid-sharp-slowdown-in-growth-energy-markets>
26. Jobs and skills mismatch in the informal economy. ILO, 2017. URL: https://www.ilo.org/skills/pubs/WCMS_629018/lang--en/index.htm
27. Skills and jobs mismatches in low- and middleincome countries. ILO, 2019. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_726816.pdf
28. . Безробіття населення (за методологією МОП) за причинами незайнятості у 2010-2021 роках. Держстат України, 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
29. Основні показники ринку праці (2000-2019). Держстат України, 2019. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
30. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами (2020-2021). Держстат України, 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
31. Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами (2020-2021). Держстат України, 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
32. Навантаження зареєстрованих безробітних на 1 вакансію за професійними групами (2000-2019). Держстат України, 2019. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
33. Кількість вакансій та кількість безробітних станом на 1 січня 2022 р. ДЦЗУ. 2022. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/69>.
34. Неформально зайняте населення за статтю, типом місцевості та статусом зайнятості (2010-2021). Держстат України, 2021. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
35. The World Migration Report 2022. ІМО, 2022. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>.

36. Ринок праці 2021: рекордні 24% зростання, 100 тисяч вакансій, ремоут і Дія City. DOU, 2021. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/jobs-and-trends-2021/>
37. Global Services Location Index. Kearney, 2021. URL: <https://www.kearney.com/digital/gsli/2021-fullreport>.
38. Global Services Location Index. Kearney, 2019. URL: <https://www.kearney.com/digital/gsli/2019-fullreport>
39. Актуальний перелік громад у районах бойових дій, на тимчасово окупованих та оточених територіях. Decentralization, 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15173>.
40. Економіка України під час війни: побачити зірки із дна колодязя. CES. 2022. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-war-times-july/>
41. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. ILO. 2022. URL: [https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844295/lang--en/index.htm](https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844295/lang-en/index.htm).
42. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни | Національний інститут стратегічних досліджень <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny>
43. Вінокуров Я. Мільйони українців втратили роботу через війну. Звідки вони беруть гроші на життя? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>
44. Статистика агрегатора з пошуку роботи Work.ua: – [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/8/694732/>
<https://www.work.ua/stat/>
45. Рівень безробіття в Україні / Офіційний сайт «Мінфін»– [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>

Ім'я користувача:
Економічної теорії Журба Тетяна

ID перевірки:
1016277186

Дата перевірки:
23.08.2024 18:22:08 HEST

Тип перевірки:
Res vs Internet + Library

Дата звіту:
23.08.2024 19:42:44 HEST

ID користувача:
100000720

Назва документа: Заболотний К.С. Аналітичне оцінювання трансформації сфери зайнятості в Україні

Кількість сторінок: 56 Кількість слів: 11519 Кількість символів: 89212 Розмір файлу: 125.73 KB ID файлу: 1016068646

20.7% Схожість

Найбільша схожість: 4.37% з Інтернет-джерелом (<http://www.venu-journal.org/download/2022/1/22-Azmuk.pdf>)

19.2% Джерела з Інтернету

293

Стоїнка 58

6.78% Джерела з Бібліотеки

407

Стоїнка 61

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

3